

บทอาขยานบทหลัก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

บทพากย์เอราวัณ

อินทรีชิตบิดเป็อนกายิน	เหมือนองค์อมรินทร์
ทรงคชเอราวัณ	
ช่างนิรมิตฤทธิแรงแข็งขัน	เผือกผ่องผิวพรรณ
สีสังข์สะอาดโอฬาร	
สามสิบสามเศียรโสภา	เศียรหนึ่งเจ็ดงา
ตั้งเพชรรัตน์รูจี	
งาหนึ่งเจ็ดโบกขรณี	สระหนึ่งย่อมมี
เจ็ดกออุบลบันดาล	
กอหนึ่งเจ็ดดอกดวงมัลย์	ดอกหนึ่งแบ่งบาน
มีกลีบได้เจ็ดกลีบผกา	
กลีบหนึ่งมีเทพธิดา	เจ็ดองค์โสภา
แน่นน้อยลำพานงพาล	
นางหนึ่งย่อมมีปรีวาร	อีกเจ็ดเยาวมัลย์
ล้วนรูปนิรมิตมารยา	
จับระบำร่าร้ายส่ายหา	ชำเลื่องหางตา
ทำที่ดังเทพอัปสร	
มีวิมานแก้วงามบวร	ทุกเทศกฤษุช
ดั่งเวไซยันต์อมรินทร์	

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทอาขยานบทหลัก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

โคลงโลกนิติ

พระสมุทรสุดลิกลิ้น	คณนา
สายดิ่งทิ้งทอดมา	หยั่งได้
เขาสูงอ่าววัดวา	กำหนด
จิตมนุษย์นี้ไซ้	ยากแท้หยั่งถึง
ก้านบัวบอกลิเกตุ้น	ชลธาร
มารยาทส่อสันดาน	ชาติเชื้อ
โฉดฉลาดเพราะคำขาน	ควรทราบ
หย่อมหญ้าเหี่ยวแห้งเรือ	บอกร้ายแสดลงดิน
โคควายวายชีพได้	เขาหนั่ง
เป็นสิ่งเป็นอันยัง	อยู่ไซ้
คนเด็ดดับสูญสัง-	ขารร้าง
เป็นชื่อเป็นเสียงได้	แต่ร้ายกับดี
เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้ว	แห่งนี้
หาง่าย หลายหมื่นมี	มากได้
เพื่อนตาย ถ้ายแทนชี-	วาอาตม์
หายาก ผากผีไซ้	ยากแท้จักหา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร

บทอาขยานบทหลัก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

อิศรญาณภาษิต

ชายข้าวเปลือกหญิงข้าวสารโบราณว่า
เราก็จิตคิดดูเล่าเขาก็ใจ
ผู้ได้ดีต่อย่อก่อกิจ
สิบดีก็ไม่ถึงกับถึงพาล
รักสั้นนั้นให้รู้อยู่เพียงสั้น
มิใช่ตายแต่เขาเราก็ตาย
อย่าดูถูกบุญกรรมว่าทำน้อย
อย่านอนเปล้าเอากระจกยกออกมา

น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่าอชฌาสัย
รักกันไว้ดีกว่าชิงระวังการ
ผู้ใดผิดผ่อนพักอย่าหักหาญ
เป็นชายชาญอย่าเพื่อคาดประมาทชาย
รักยาวนานอย่าให้เย็นเกินกฎหมาย
แห่งนดูฟ้าอย่าให้อายแก่เทวดา
น้ำตาลย้อยมากเมื่อไรได้หนักหนา
ส่องดูหน้าเสียทีหนึ่งแล้วจึงนอน

หม่อมเจ้าอิศรญาณ

บทอาขยานบทเลือก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

วัฒนธรรม

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้
ซึ่งผลิดอกออกผลแต่ต้นมา
อนึ่งศิลป์งามเด่นเป็นของชาติ
อีกดนตรีร่ำรวยลวดลายไทย
และอย่าลืมนิจใจแบบไทยแท้
กำเนิดธรรมจริยาเป็นอาภรณ์
แล้วยังมีประเพณีมีระเบียบ
เป็นของร่วมรวมไทยให้คงไทย
ได้รู้เช่นเห็นชัดสมบัติชาติ
ล้วนไทยแท้ไทยเนไทยเรามี

ของไทยแน้นั้นหรือคือภาษา
รวมเรียกว่าวรรณคดีไทย
เช่นปราสาทปรางค์ทองอันผ่องใส
อวดโลกใต้ไทยแท้อย่างแนนอน
เชื้อพ่อแม่พึงธรรมคำสั่งสอน
ประชากรโลกเห็นเราเป็นไทย
ซึ่งไม่มีที่เปรียบในชาติไหน
นี้แหละประโยชน์ในประเพณี
เหลือประหลาดล้วนเห็นเป็นศักดิ์ศรี
สิ่งเหล่านี้คือวัฒนธรรม

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

บทอาขยานบทเลือก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

พระสุริโยทัยขาดคอช้าง

บังอรอัศวเรศผู้	พิสมัย ท่านนา
นามพระสุริโยทัย	ออกอ้าง
ทรงเครื่องยุทธพิไชย	เช่นอุป- ราชแฮ
เถลิงคชาธารคว้าง	ควบเข้าขบวนไคล
พลไกรกองนำเร้า	โรมรัน กันเฮย
ช้างพระเจ้าแปรประจัญ	คชให้
สารทรงชวดเซผัน	หลังเล่น เติลิตแฮ
เตลงจับคชไล่ไกล	หวิดท้ายคชาธาร
นงคราญองค์เอกแก้ว	กระษัตริย์
มานมนัสกตเวที	ยิ่งล้ำ
เกรงพระราชสามี	มลายพระ ชนม์เฮย
จับคเชนทรเช่นค้ำ	สะอึกสูดัสกร
ขุนมอญร่อนง้าวฟาด	ฉาดฉะ
ขาดแล่งตราบอูระ	หрубดิน
โอรสรีบกันพระ	ศพสู่ นครแฮ
สูญชีพไปสูญสิ้น	พจนผู้สรรเสริญ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทอาขยานบทเลือก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

พระอภัยมณี

ตอน พระอภัยมณีตีเมืองใหม่

วิเวกวีดกรีดเสียงสำเนียงสนั่น	คนขยับยืนชิงตะลึงหลง
ให้หวิววาบซาบทรวงต่างง่วงง	ลืมนรณรงค์รบสู้เจ็ยหูฟัง
พระโหยหวนครวญเพลงวังเวงจิต	ให้คนคิดถึงถิ่นถวิลหวัง
ว่าจากเรือนเหมือนนกมาจากรัง	อยู่ข้างหลังก็จะแลชะงักคอย
ถึงยามค่ำย่ำซ้องจะร้องไห้	รำพึงไร้อัจฉริยะจวนหวนละห้อย
ไ้อ້ยามดึกดาวเคลื่อนเดือนก็คล้อย	น้ำค้างย้อยเย็นฉ่ำที่อัมพร
หนาวอารมณ์ลมเรื่อยเฉื่อยเฉื่อยขึ้น	ระรวยรินรินรินกลืนเกษร
แสนสงสารบ้านเรือนเพื่อนที่นอน	จะอารมณ์อ้างว้างอยู่วังเวง

พระสุนทรโวหาร (ภู่)

บทอาขยานบทหลัก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

อิเหนา
ตอน คีตกะหมังกุหนิง

ว่าพลางทางชมคณานก	โผนผกจับไม้ยังมี
เบญจวรรณจับวัลย์ชาติ	เหมือนวันพีไกลสามสุดามา
นางนวลจับนางนวลนอน	เหมือนพีแนบนวลสมจรจินตะหรา
จากพรากจับจากจันรรจา	เหมือนจากนางสการะวาตี
แขกเต้าจับเต้าร้างร้อง	เหมือนร้างห้องมาหารัศมี
นกแก้วจับแก้วพาที	เหมือนแก้วพีทั้งสามสั่งความมา
ตระเวนไพรร้อนร้องตระเวนไพร	เหมือนเวรใดให้นิราศเสนาหา
เค้าโมงจับโมงอยู่เอกรา	เหมือนพีนับโมงมาเมื่อไกลนาง
คับแค้นจับแค้นโทษเดียว	เหมือนเปล่าเปลี่ยวคับใจในไพรกว้าง
ชมวิหคนกไม้ไปตามทาง	คะนึ่งนางพลางรับโยธี ฯ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทอาขยานบทหลัก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ลิลิตตะเลงพ่าย

เบื้องนั้นนฤนาถผู้	สยามินทร์
เปี่ยมพระมาลาผิน	ท่อนพ้อง
ศัตรารุทธอรินทร์	ฤฎุก องค์เอย
เพราะพระหัตถ์หากป้อง	ปิดด้วยขอทรง
บัดมงคลพ่าห้ให้	ทวารัตติ
แว้งเหวี่ยงเปี่ยงเสียรสะบัด	ตกใต้
อุกคลูกพลุกเงยงัด	คอคช เศึกแฮ
เบนป่ายหงายแขนงให้	ท่วงท้อทีถอย
พลอยพล้าเพลี่ยกถ้า่าน	ในรณ
บัดราชฟาดแสงพล-	พ่ายพื่อน
พระเดชพระแสงดล	เผด็จคู่ เข็ญแฮ
ถนัดพระอังสาซ้อน	ขาดด้าวโดยขวา
อุรารานร้าวแยก	ยลสยบ
เอนพระองค์ลงทบ	ท้าวตื่น
เหนือกอคชซอนซบ	สังเวช
วายุชีวาตม์สุดสิ้น	สู่ฟ้าเสวยสวรรค

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

บทอาขยานบทหลัก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

กาพย์เห่เรือ
ตอน เหมเรือกระบวน

โคลงสี่สุภาพ

ปางเสด็จประเวศด้าว	ชลาลัย
ทรงรัตนพิमानชัย	กิ่งแก้ว
พริ้งพร้อมพวกลไกร	แหนแห่
เรือกระบวนต้นแพรว	เพริศพริ้งพายทอง

กาพย์ยานี ๑๑

พระเสด็จโดยแดนชล	ทรงเรือต้นงามเฉิดฉาย
กิ่งแก้วแพรวพรรณราย	พายอ่อนหยับจับงามอน
นาวาแน่นเป็นขนัด	ล้วนรูปสัตว์แสนยาก
เรือริ้วทิวธงสลอน	สาครลั่นครื้นครื้นฟอง
เรือครุฑยุดนาคหัว	ลิวลอยมาพาผันผยอง
พลพายกรายพายทอง	ร้องโห่เหอโห่เหมา
สรमुखสี่ด้าน	เพียงพิमानผ่านเมฆา
มานกรองทองรจนา	หลังคาแดงแยงมังกร
สมรรถชัยไกรกาบแก้ว	แสงแวววับจับสาคร
เรียบเรียงเคียงคู่จร	ตั้งร้อนฟ้ามาแดนดิน
สุวรรณหงส์ทรงพู่ห้อย	งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรมมินทร์	ลินลาศเลื่อนเตือนตาชม
เรือชัยไวว่องว้าง	รวดเร็วจริงยิ่งอย่างลม
เสียงเส้าเร้าระดม	หม่ทำยเย็นเดินคู่กัน

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศรไชยเชษฐาสุริยวงศ์ (เจ้าฟ้ากุ้ง)

บทอาขยานบทเลือก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

สวรรค์ชั้นกวี

สรวงสวรรค์ชั้นกวีรุจิรัตน์	ผ่องประภัสร์พลอยท้าวพรเวหา
พริ้งไพลเราะเสนาะกรรณวินณา	สมสมญาแห่งสวรรค์ชั้นกวี ฯ
อิมอารมณ์ชมสถานวิมานมาศ	อันโอภาสแผ่ผายพรายรังสี
รัศมีมีเสียงเพียงดนตรี	ประทีปที่ขั้วระสัจงหะโยน
รเมียรไม้ใบโบกสุโนคเกาะ	สุดเสนาะเสียงนกซึ่งผกโผน
โผต้นนั้นผันตนไปต้นโน้น	จังหวะโจนส่งจับรับกันไป
เสียงนกร้องคล่องคำลำน่าขับ	ดุริยศัพท์สำนึกเมื่อพฤษไหว
โพรยประทีนกลิ่นผกาสุราลัย	เป็นกลิ่นในเวหาศหยาดยินดี
บังคมคัลอัญชลีกวีเทพ	ซึ่งสุขเสพย์สำราญมาณศรี
ณภพโน้นในสวรรค์ชั้นกวี	แลภพนี้ในถ้อยที่ร้อยกรอง
ไม่มีเวลาวายในภายน่า	เนาในฟ้าในดินทั้งถิ่นสอง
เชิญสดับรับรสบทลอบอง	ซึ่งข้าปองสดุดีกวีเอย

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ

บทอาขยานบทเลือก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขุนช้างขุนแผน
ตอน ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง

โจนลงกลางชานร้านดอกไม้	ของขุนช้างปลูกไว้อยู่ดาดฟ้า
รวยรสเกษรเมื่อก่อนคืน	ชื่นชื่นลมชายสบายใจ
กระถางแก้วแก้วเกิดพิกุลแกม	ยี่สุ่นแถมมะสังตัดดูไสว
สมอรัตต์ตรงสมละไม	ตะขบข่อยคัตไว้จิ้งหะกัน
ตะโกนาทึงกึ่งประกบยอด	แทงทวยทอดอินพรมนมสวรรค์
บ้างผลิดอกออกช่อขึ้นชูชัน	แสงพระจันทร์จับแจ่มกระจ่างตา
ยี่สุ่นกุหลาบมะลิซ้อน	ช่อนชูชุกลินถวิลหา
ลำตวนกวนใจให้เคลคลา	สาวหยุดหยุดเข้าแล้วเย็นชม
ถัดถึงกระถางอ่างน้ำ	ปลาทองว่ายคล้ำเคล้าคลึงสม
พ่นน้ำคำลอยถอยจม	นำชมชักรู่อยู่เคียงกัน
บ้างแหวกจอกออกช่องูเขาเคียง	วัดเหวี่ยงแว้งทางระเหิดหัน
บ้างกินโคลไต่เกล้าพัลวัน	ถัดนั้นแอกไถละไมงอน
กระดิ่งพรวนล้วนสักหลาดทับ	ดาวประดับดวงเด่นดูสลอน
สลักเสลาเกลาเกลี้ยงอรชร	เชือกใช้ไว้ซ้อนสลักกัน
เครื่องม้าดาดาขังหะวาง	เครื่องช้างสารพัดจะจัดสรร
ขอคร่ำด้ามพลองทองพัน	ถัดนั้นอย่างเอื้องชำเลื่องมา

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

บทอาขยานบทเลือก
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

นิราศนรินทร์

อยุธยาคล่มแล้ว	ลอยสวรรค์ ลงถา
สิงหาสน์ปรางค์รัตนบรร-	เจ็ดหล้า
บุญเพรงพระทาสวรรค์	ศาสน์รุ่ง- เรื่องแฮ
บึงอบายเบิกฟ้า	ฝีกพื้นใจเมือง
เรื่องเรื่องไตรรัตน์พัน	พันแสง
รินรสพระธรรมแสดง	ค่าเช่า
เจดีย์ระตะแซง	เสียดยอด
ยลยิ่งแสงแก้วแก้ว	แก่นหล้าหลากสวรรค์
โฉมควรจักฝากฟ้า	ฤาดิน ดีฤา
เกรงเทพให้ธรณินทร์	ลอบกล้า
ฝากลมเลื่อนโฉมบิน	บนเล่า นะแม่
ลมจะชายชักช้า	ชอกเนื้อเรียมสงวน
จากมามาลิ้วล้ำ	ลำบาง
บางยี่เรือราพลา	พี่พร้อม
เรือแพงช่วยพานาง	เมียงม่าน มานา
บางปรับคำคล้อง	กล่าวน้ำตาคลอ
เอียงอกเทออกอ้าง	อวดองค์ อรเอย
เมรุชุบสมุทรดินลง	เลขแต้ม
อากาศจักจานผจง	จารึก พอฤา
โฉมแม่หยาดฟ้าแยม	อยู่ร้อนฤาเห็น

นายนรินทร์เบศรี (อิน)

ที่มา

ศึกษาธิการ,กระทรวง. **หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย บทอาขยานภาษาไทย.**
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๖.